

De toekomst van de Voordelta

MARC JANSSEN EN JOHN DE KRUIFF

Februari 1953, doorgebroken dijken, watersnoodramp. Bij menigeen roept het beelden op van op de kust beukende golven, ondergelopen polders en grote verwoestingen. Een schrikbeeld dat je doet inzien, hoe kwetsbaar de mens is in zijn zelfgeschapen omgeving. Gelukkig is er sinds 1953 veel veranderd. De Deltawerken hebben het leven op de Zeeuwse en Zuidhollandse eilanden veilig gemaakt en voor een nieuwe watersnoodramp hoeven we voorlopig niet te vrezen. De toekomst voor de Delta biedt weer perspectieven.

Toch hebben de afsluiting van Haringvliet en Grevelingen en de bouw van de Oosterschelde-stormvloedkering er niet voor kunnen zorgen dat de kust van Zeeland voor eens en voor altijd werd vastgelegd. Vóór de kust doen zich momenteel verrassende ontwikkelingen voor. Door de uitvoering van het Deltaplan zijn de getijdestromen in de Delta veranderd.

Zandbanken en slikken

Het zand dat vrij ver uit de kust lag, wordt nu door getij en golven geleidelijk naar het land verplaatst. Het resultaat daarvan is het ontstaan van kilometerslange zandbanken, het dichtslibben van oude getijdegeulen en het ontstaan van een slikkengebied voor de bocht bij de Brielse Gatdam. Ook waar vroeger het 10 meter diepe Veerse Gat was, ligt nu een grote zandplaat. Een geheel nieuw gebied voor de Zeeuwse en Zuidhollandse kust is in ontwikkeling. We noemen het de "Voordelta". In de Voordelta gaat het echter niet om zand en slib alléén. De zand- en slibbanen zijn voorwaarden voor nieuw leven. Ze vormen de voedingsbodem waarop planten en dieren hun plekje vinden.

Schorren zijn belangrijk als broedgebied voor de Tureluur (foto: Henk Harmsen).

Door de konstante aanvoer van voedingsstoffen vanuit zee en de rivieren is het gebied van oorsprong al rijk aan plankton, wormen, kreeftjes, schelpdieren en andere bodemdieren. Nu het water steeds ondieper en dus warmer en rustiger wordt en nu bij laagwater steeds grotere delen droogvallen, komen in de Voordelta steeds meer jonge Tong, Schar, Haring en Sprot voor. De functie van de Voordelta als kraamkamer voor vis staat al als een paal boven water. En het blijft niet bij vis alleen. Waar voedsel is, komen ook vogels. En wel in grote aantallen. Tienduizenden Zwarte zee-eenden, en zo'n 15.000 Toppereenden overwinteren in de nabijheid van de grote kokkelbanken. Het intergetijde-gebied bij Voorne is een goed pleistergebied voor duizenden trekkende steltlopers. De rest van de Voordelta speelt een belangrijke rol als fourageergebied voor Grote stern, Visdief, Fuut, Aalscholver en Dwergstern.

Wetland

Omdat talloze eenden er overwinteren en vele sterns, steenlopers en Visdiefjes er fourageren, is de Voordelta van internationale betekenis volgens de Ramsar-conventie voor wetlands. Van deze vogels verblijft namelijk regelmatig meer dan 1% van de populatie in het gebied.

Bredere stranden en schorren betekenen in de toekomst ook meer broedgelegenheid voor allerlei andere soorten vogels. Bij een verdere voortgang van afzetting van zand en slib zullen de mogelijkheden voor nagenoeg alle vogelsoorten groter worden. Er komt meer voedsel, rustiger water, meer ondiepe zee en meer voedselrijk intergetijdegebied. Schorren zijn belangrijk als broedgebied voor bijvoorbeeld de Tureluur en ze vormen als hoogwatervluchtplaats voor op de slikken fouragerende steltlopers een essentieel onderdeel van het ecosysteem.

Niet alleen vogels en vissen profiteren van de nieuwe ontwikkelingen in de Voordelta. Ook zoogdieren, waaronder de Gewone zeehond horen in het Deltagebied thuis. Na de zeer sterke teruggang van de Zeeuwse populatie zeehonden ten gevolge van de milieuvervuiling in de jaren '60 en '70 is deze zich sinds het begin van de jaren '80 weer aan het herstellen. Begin 1988 was de populatie weer uitgegroeid tot circa 30 exemplaren.

Dit komt omdat de kwaliteit van het water wat beter wordt: het gehalte aan PCB's, DDT, drins, HCH's en kwik begint nabij de Oosterscheldemonding langzaam af te nemen. Een andere oorzaak is dat het aantal droogvallende platen toeneemt. Zeehonden zijn hiervan afhankelijk voor hun rust en het zogen van hun jongen.

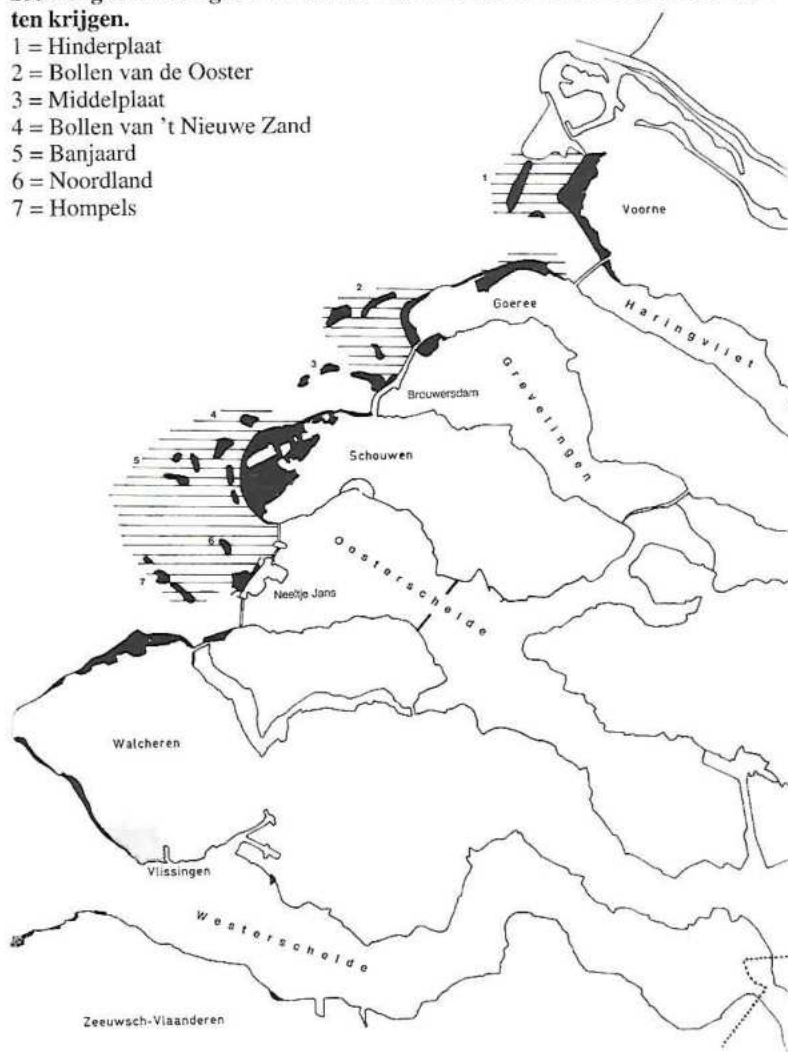
Grote ontwikkelingskansen

Het voorspellen van de ontwikkelingen in de verplaatsing van geulen en zandbanken is zeer moeilijk. Zeker is dat de Voordelta ondieper zal worden. Maar of in de verre toekomst een tweede "waddengebied" zal ontstaan met eilanden aan de

Een overzicht van de duingebieden in het Deltagebied met de ligging van de belangrijkste zandplaten vóór de kust. Volgens de meest recente plannen zou het gearceerde gedeelte van de Voordelta de hoofdfunctie Natuur moeten krijgen.

- 1 = Hinderplaat
- 2 = Bollen van de Ooster
- 3 = Middelpaai
- 4 = Bollen van 't Nieuwe Zand
- 5 = Banjaard
- 6 = Noordland
- 7 = Hompels

zeezijde en slikken en schorren erachter is nu nog niet te zeggen. Evenmin is het nu al duidelijk of de zandbanken zo ver naar het land schuiven, dat een kilometers brede strook van nieuwe duinen ontstaat.

Voorlopig lijkt het erop dat zich bij Voorne een waddengebied vormt met slibhoudend intergetijdegebied, schorren, stranden en duinen. In het zuidelijk deel van de Delta lijkt zich een geulen- en platengebied te ontwikkelen met goede mogelijkheden voor een zeehondenpopulatie.

Wanneer de zandbanken permanente eilandjes worden, kunnen zich daar sterns en meeuwensoorten vestigen, waaronder misschien zelfs een zeldzame soort als de Lachstern.

Veiligstelling

Van groot belang voor de ontwikkeling van flora en fauna is de veiligstelling van de natuurlijke ontwikkelingen in het gebied. Processen als sedimentatie en erosie, opbouw en afbraak zullen zich zonder menselijk ingrijpen moeten kunnen voltrekken. Het vissen op kokkels, mossels en ook op garnalen (met de boomkor) betekent een te grote aanslag op het bodemecosysteem. De natuurlijke ontwikkeling in de Voordelta komt erdoor in gevaar. Daarbij hebben ook de vissers belang bij een goed

beschermde kraamkamer.

In de tweede plaats is rust een zeer belangrijk element. De mens zal zich terughoudend moeten opstellen als het gaat om het gebruik van het gebied. Dit wil niet zeggen, dat alle menselijk gebruik op voorhand moet worden uitgesloten en dat nergens recreanten mogen komen. Het betekent wel dat het rekreatief gebruik gestuurd moet worden. Het handhaven van een minimale rust is een belangrijke voorwaarde voor een optimale ontwikkeling van broedvogels, zeehonden en jonge duinvorming op het strand. Het zijn o.a. de plankzeilers die de zeehonden van de zandbanken jagen, doordat ze in zeer ondiep water kunnen komen. Ook vliegtuigen en boten kunnen de rust teveel verstoren. Daardoor worden naast zeehonden ook de vogels opgejaagd. Dit soort activiteiten zou dus beperkt moeten blijven tot de gebieden waar het minder kwaad kan. Zo'n zonering moet mogelijk zijn. Ook in de Waddenzee is de watersport aan regels gebonden, omdat dit voor de natuur zo'n belangrijk gebied is. In de derde plaats zullen we met zijn allen moeten zorgen voor een betere waterkwaliteit. De Voordelta bij Voorne is vervuild door rivierwater vanuit Haringvliet en de Nieuwe Waterweg. Ook de Voordelta bij Goeree is verontreinigd. Over de invloed van de Westerscheldemonde hoeven we het al helemaal niet te hebben. Alleen voor de monding van de Oosterschelde geldt dat daar de waterkwaliteit relatief goed is.

Beleidsplan

Vanwege de soms tegengestelde belangen tussen natuur, recreatie en visserij en vanwege de grote ontwikkelingsmogelijkheden voor de natuur in de Voordelta is Rijkswaterstaat in 1989 begonnen met de opstelling van het "Integraal Beleidsplan Voordelta". In dit plan wordt een afweging gemaakt tussen verschillende belangen en worden prioriteiten gesteld. Het beleidsplan zal eind 1991 aan de Tweede Kamer worden aangeboden.

In de voorstellen zoals die nu ter tafel liggen, zullen recreatie en visserij slechts geringe beperkingen worden opgelegd. Of dit voldoende zal zijn om de ontwikkeling van de natuur in de Voordelta enige kansen te bieden, is vooralsnog onduidelijk.

Visserij

Momenteel is het al verboden om binnen de 12-mijlszone te vissen met grote schepen (>300 pk), vanwege de ernstige verstoring van het bodemleven. Als aanvulling hierop wordt in het Beleidsplan voorgesteld om tijdens laagwater rond de platen een zone van 400 meter aan te wijzen als rustgebied. Tijdens laagwater worden de platen namelijk door zeehonden en vogels gebruikt als rustplaats en wordt rond de platen veel gevoerageerd door steltlopers. Vissersschepen (m.n. de kokkelvisserij) kunnen deze rust flink verstoren.

De vraag rijst of de voorgestelde maatregel voldoende is om de natuurontwikkeling in de Voordelta een kans te geven. Want ondanks de beperkingen voor de visserij kunnen kleine boomkorvaartuigen (die ook de grond omwoelen, maar minder schade aanrichten) gewoon hun gang gaan en kan ook de kokkelvisserij op en rond de platen tijdens hoogwater gewoon doorgaan. Het risico lijkt nog zeer groot, dat de intensiteit waarmee de visserij kan doorgaan nog te groot is om de natuurontwikkeling een kans te geven.

De Hinderplaat bij Voorne biedt nieuwe kansen voor natuurontwikkeling; op de achtergrond het baggerdepot van de Maasvlakte (foto: Rijkswaterstaat).

Recreatie

Ten aanzien van de recreatie worden in het Beleidsplan enkele sturende maatregelen voorgesteld. Het toestaan van waterscooters, die niet alleen de natuur maar ook andere recreanten ernstig verstoren, zou beperkt moeten blijven tot de noordwestrand van de Maasvlakte. De rest van de Voordelta zou verschoond moeten blijven van deze helse machines.

Het recreatiegebied rond de Brouwersdam zou verdeeld moeten worden in een deel voor rustige recreatie en een deel voor intensieve recreatie. De intensieve recreatie zou gelokaliseerd moeten worden aan het zuidelijk deel van de Brouwersdam. Hier zouden verbeterde surfvoorzieningen moeten komen en een catamaranlocatie.

Andere speciale recreatievoorzieningen zijn nieuwe trailerhellingen op de Maasvlakte en bij de Veerse Dam, een passantenhaven in Stellendam, een vluchthaven op Neeltje Jans en de ontwikkeling van een recreatief routenetwerk.

Alles bij elkaar betekent dit een flinke stimulans voor de recreatieve sector, een stimulans die zeker niet onverdeeld positief zal uitpakken t.a.v. de natuurwaarden in de Voordelta. Sommige maatregelen zullen achterwege moeten blijven en aanvullen de maatregelen zijn beslist noodzakelijk, zoals:

- de opheffing van het autostrand op Voorne;
- het verplaatsen van de trailerhelling aan de Brouwersdam;
- het actief weren van de watersport aan de noordkant van de Brouwersdam;
- het beschermen van de Kamperlandse duinen door het aanbrengen van rasters;
- het gedeeltelijk afsluiten van het strand bij Oranjeson i.v.m. jonge duinvorming;
- een actieve handhaving van de regels.

Ten aanzien van de trailerhelling aan de Brouwersdam zou een alternatief gevonden kunnen worden door in het midden van de Brouwersdam aan de zeezijde een landtong aan te leggen. Deze landtong zou een herkenbare scheiding kunnen vormen tussen het recreatiegebied (zuidkant) en het natuurgebied (noordkant). Op de kop van de landtong zou een nieuwe trailerhelling kunnen worden aangelegd.

Een onopgelost probleem in het beleidsplan is de handhavingsproblematiek. Hoe kunnen de nieuwe recreatiestromen die ontstaan door alle stimulerende maatregelen in de hand worden gehouden en

hoe kunnen de intensief gebruikte recreatiegebieden worden gescheiden van de gebieden die bedoeld zijn voor natuur en rustige recreatievormen? De kans is levensgroot, zeker in het hoogseizoen, dat een deel van de recreanten de drukte ontvlucht en massaal de gebieden in gebruik neemt die bedoeld waren voor de natuur. Een extra inzet van waterpolitie in het toeristenseizoen is dan ook beslist noodzakelijk evenals het afsluiten voor autoverkeer van enkele strandopgangen aan de noordkant van de Brouwersdam om surfers te weren.

Kustverdediging

Ten aanzien van de kustverdediging is het Beleidsplan nog weinig concreet. Vermeld wordt, dat een "dynamisch" handhaven van de huidige kustlijn wordt voorgestaan zonder daarbij te vermelden wat daaronder wordt verstaan. Voor een aantal kustvakken zou een nieuw beleid moeten worden geformuleerd, nl. "niets doen". Op de kustvakken waar duidelijk sprake is van aangroei (Verklikkerduinen, Oranjeson, Kwade Hoek, Slikken van Voorne), is het beslist niet noodzakelijk via zandsuppleties of helminplant een kunstmatige zee-wering in stand te houden. Op deze kustvakken zouden wind en regen weer vrij spel moeten krijgen en zou de natuur zich moeten kunnen ontwikkelen.

Natuurontwikkeling

Om de natuurontwikkeling in de Voordelta de helpende hand te bieden, wordt in het Beleidsplan voorgesteld om de mogelijkheid te onderzoeken voor de vorming van sluffers langs de kust. Genoemde lokaties zijn Goeree, Noordland en evt. Schouwen. Met name bij deze laatste lokatie zou bekeken moeten worden of sluffervorming in een bestaand duinmassief een haalbare kaart is (bij de andere twee lokaties vindt sluffervorming plaats vóór het huidige duinmassief).

Een andere belangrijke maatregel is de instelling van enkele rustgebieden. Genoemd worden Hinderplaat, Bollen van de Ooster, Bollen van het Nieuwe Zand, Banjaard, Noordland, Hompels, Slikken van Voorne, zuidrand van de Maasvlakte, Brielse Gatdam, NW-strand van Voorne, Kwade Hoek, strand Verklikkerduinen, en de zeezijde van Neeltje Jans.

Hoe aan deze rustgebieden inhoud gaat worden gegeven, is voornamelijk onduidelijk. Van groot belang is in ieder geval een totaal verbod op alle visserij en intensieve recreatievormen als varen en plankzeilen. Daarnaast is de instelling van bufferzones tussen natuur- en recreatiegebieden noodzakelijk om een zonering aan te brengen in het recreatief gebruik van de Voordelta.

Delta-overleg

Vanuit de milieu-organisaties, die verenigd zijn in het Delta-overleg, wordt de opstelling van het "Integraal Beleidsplan Voordelta" kritisch gevolgd. Uitgangspunt daarbij is, dat de natuur en de natuurgerichte recreatie voldoende kansen moet krijgen en niet onder de voet mag worden gelopen door visserij en intensieve recreatie.

John de Kruijff is coördinator van het Delta Overleg.

